

LUVRE 2016

MARTIN GREEN & ÅKE LINDSTRÖM

Inom LUVRE-projektet (Lund University Vindel River Expedition) bedrivs fågelövervakning och forskning runt Ammarnäs, Lycksele lappmark, Västerbottens län, sedan 1963. Fjällfågeln i Vindelfjällen med omnejd följs med årliga revirkarteringar, linjeinventeringar, ringmärkning och riktade studier. Därtill inventeras på ett systematiskt sätt insektsförekomsten sedan 1967 och fjällbjörkens blomning sedan 1979. Under de allra senaste åren har verksamheten breddats ytterligare med undersökningar av granens och tallens spridning på fjällheden samt med räkning av vinterbon av fjälllämmel.

LUVRE
65°58'N; 16°07'E

Startår: 1963

Huvudman: Löst sammanhållet projekt som leds från Lunds universitet och stöds ekonomiskt av Länsstyrelsen i Västerbotten.

Personal: Ca 25 volontärer.

Verksamhet: Inventeringar, ringmärkning, holkstudier, riktade artprojekt, inventeringar av insektsförekomst och björkarnas blomning m.m.

Publik verksamhet: Guidningar av allmänheten på plats. Hemsida.

Säsong 2016: 1 juni – 15 augusti

Forskningsprojekt: Övervakning av fåglarnas antal och reproduktionsframgång, samt generell forskning på fjällfågelnas ekologi.

Kontakt:

E-post: martin.green@biol.lu.se, ake.lindstrom@biol.lu.se

Web: www.luvre.org

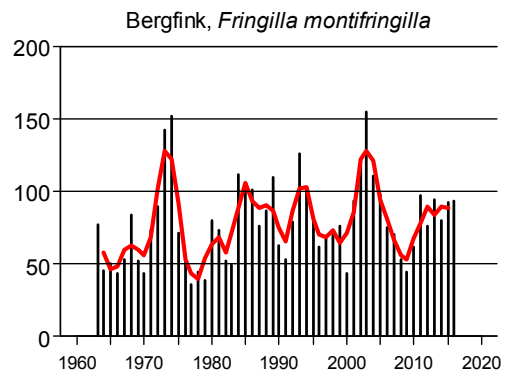
Martin Green, Biologiska institutionen, Lunds universitet, Ekologihuset, 223 62 Lund

Historik

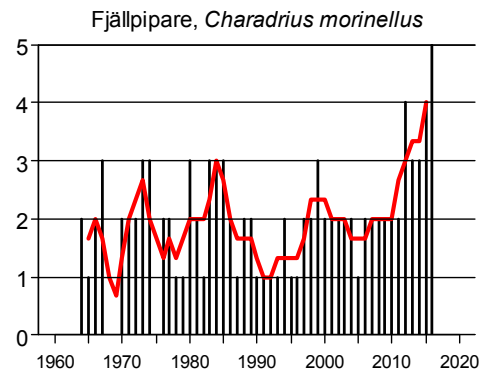
De första systematiska inventeringarna utfördes av sju biologer från Lund, med syfte att dokumentera fågelfaunan i området i samband med de utbyggnadsplaner för vattenkraft som då fanns för Vindelälven. Projektet leddes från start av Anders Enemar, sedermera professor i zoologi i Göteborg. Övriga deltagare var Bengt Alm, Sven Åke Hanson, Ingvar Lennerstedt, Harry Myhrberg och Bengt Sjöstrand. Sist men inte minst deltog Sören Svensson, SOF:s ordförande under många år. Sören deltar fortfarande årligen i LUVRE:s fältverksamhet.

Basverksamhet

Den längsta tidsserien utgörs av inventeringar i fjällbjörkskog (start 1963). Med hjälp av revirkarteringar i flera studieytor bestäms den generella fågeltätheten i området. Med hjälp av linjetaxeringar, som får med många fler fågelarter, bestäms arternas relativa förekomst. Från dessa uppgifter beräknas sedan de årliga

Figur 1. Uppskattat antal par bergfink per km² i fjällbjörkskog i Ammarnäs 1963–2016. Den röda linjen är rullande treårsmedelvärden.

Figur 2. Antal par av fjällpipare i LUVRE:s två fjällhedsytor (med en sammanlagd yta av 2 km²).

tätheterna för ett stort antal arter i fjällbjörkskogen (antal par per km², Figur 1).

Inventeringar av kalfjällets fåglar görs sedan 1964 med revirkartering av två 1 km² stora ytor, sedan 1972 med linjetaxering av åtta sträckor om totalt över 120 km på lägre liggande fjällhed (<1000 m ö h), sedan 1984 med revirkartering av alla arter utom tättingar inom ett 13 km² stort område, samt under de senaste knappa tio åren med ytterligare ett tiotal linjeinventeringar, totalt >50 km, belägna i högre liggande terräng (>1000 m.ö.h.). Från de längsta serierna finns det nu 53 års goda data över förändringar i populationstäthet hos runt 20 arter från fjällheden (Figur 2).

Göran Paulson revirkarterar i fjällbjörkskogen. Inventeringarna har pågått sedan 1963.

Sedan 1965 följs den svartvita flugsnapparens häckningsbiologi med hjälp av ca 300 holkar. Projektet syftar till att bestämma populationstrender och häckningsresultat för svartvit flugsnappare under påverkan av klimat, föda, predatorer, gnagarcykler, konkurrens och miljögifter.

Varje år sedan 1967 räknas antalet insekter på slumpvis valda björkar inom fyra ytor runt Amarnäs. Detta för att få ett mått på hur mycket mat som finns tillgänglig för fåglarna, men insekternas egen populationsdynamik är också av intresse. Särskilt spännande är den mellan åren starkt varierande förekomsten av fjällbjörkmätarlarver. Därtill följs sedan 1979 björkens blomningsintensitet som ett

mått på den efterföljande produktionen av björkfrön. Björkfrön är en viktig föda för vissa fågelarter, särskilt gråsiska.

Sedan ett par år följer vi utvecklingen av granar och tallar inom de två mindre revirkarteringsområdena på fjällheden. Detta som ett led i arbetet med att framöver kunna följa eventuella effekter av global uppvärmning. I nuläget etablerar sig allt fler granar och tallar på fjällheden i området.

I samma ytor har vi även helt nyligen påbörjat räkning av antalet vinterbon av fjälllämmel. Detta för att få ett index på lämmelförekomsten under den tidiga delen av våren innan vi drar igång fågelinventeringarna. Lämmeltillgången under själ-

FOTO: ÅKE LINDSTRÖM

va sommaren inventeras sedan inom ramen för den nationella miljöövervakningen och genomförs rent praktiskt av länsstyrelsens personal.

Projektet ovan bedrivs i huvudsak i juni. För att följa upp årets häckningsutfall för ett stort antal fåglar bedrivs sedan 1983 standardiserad fångst och ringmärkning i fjällbjörkskog under perioden 15 juli till 15 augusti. Detta är den period när årets ungar blir självständiga och ruggar sina kropps fjädrar, samtidigt som de adulta fåglarna genomgår en komplett ruggning. Genom fångsten får vi ett mått på både tidpunkt och framgång för årets häckning, hur ruggningen framskrider och i vilken mån fåglarna lägger upp fett innan bortflyttningen från fjällen.

En komplett publikationslista för LUVRE-projektet, med nedladdningsbara pdf-filer för de flesta av uppsatserna, återfinns på hemsidan.

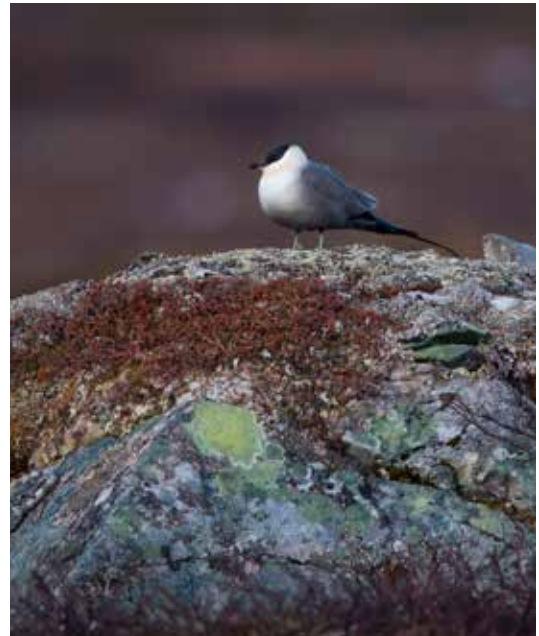
Specialprojekt

Genom åren har ett stort antal specialprojekt genomförts inom LUVRE, såsom fåglarnas ekologi vid ankomsten på våren, backsvalans, lövsångarens, lappsparvens och rödstjärtens häckningsbiologi, samt konkurrens mellan blåhakar under fettupplagringen på sensommaren, för att nämna några. De senaste tio åren har ett par intensiva projekt pågått på fjällheden med häckningsstudier av framför allt fjälllabb och ljungpipare, men även generella

tenår. Lämmeltillgången hade dock av allt att döma varit lokalt hög i vissa delar området under vintern. Öväntat höga antal med lämmelbon hittades i provytorna. Exakt när kraschen kom i dessa delar är oklart, men faktum är att årets enda häckningsförsök av fjälllabb gjordes just i de delarna där vi fann höga tätheter av lämmelvinterbon.

I fjällbjörkskogen var antalet par relativt lågt. Mest glädjande var att den dominerande arten i fjällbjörkskogen, lövsångaren, hade bästa året sedan 2007. Speciellt nämnvärda arter inom undersökningsområdet var dubbeltrast, järpe och dvärgsparv. För dubbeltrast var det sjätte året den noterades, av vilka fem är sedan 2009. Två järphönor med ung-

FOTON: NICLAS AHLBERG

Med hjälp av ljusloggar har både smalnäbbade simsnäppor *Phalaropus lobatus* och fjälllabbar *Stercorarius longicaudus* kunnat följas. Simsnäpporna övervintrar i Arabiska havet, medan fjälllabbarna flyttar till vattnen utanför västra Afrika.

studier av vadarnas häckningsframgång. Flera av arterna har studerats med ljusloggar, vilka hittills avslöjat både flyttningvägar och övervintringsplatser för fjälllabb, ljungpipare och smalnäbbad simsnäppa.

LUVRE 2016

År 2016 var det 54:e verksamhetsåret och samtliga basprojekt genomfördes i full omfattning. Vår- och försommarvädret i Ammarnäs har de senaste åren kastats mellan ytterligheter och 2016 var åter ett tidiigt år. Vad gäller de djurgrupper som tydligt påverkar fåglarna i form av att vara deras föda, lämlar och björkmätarlarver, så hade båda grupperna ett bot-

ar påträffades också. Arten noterades första gången 1976 och är därefter sedd under fyra år sedan 2008. En sjungande dvärgsparv registrerades också. Det var sjätte året med dvärgsparvsobservation. Vikande långtidstrender i fjällbjörkskogen finns för blåhake, buskskvätta, järnsparv, svartvit flugsnappare, sävsparv, talltita och trädgårdssångare, medan det de senaste 20 åren varit relativt gott om bofink, grå flugsnappare, grönfink, grönsiska, gårdsmyg, rödstjärt, rödvingetrast, talgoxe och taltrast. Talgoxen hade de högsta tätheterna hittills.

I de mindre fjällhedsytorna återgick antalet fåglar, efter ett toppår 2015, till ett nära genomsnittligt värde på 106 par. Totala antal arter, 14, var också

nära genomsnittet. Av de registrerade arterna kan ämnas fjällripa (3 par), fjällpipare (5) och lappsparv (17). I den större fjällhedsytan var antalen med häckande änder och vadare generellt sett relativt låga. Gnagare saknades i stort och inga fjällabbar skred till häckning i detta delområde. Antalet ripo-
ror, av båda arterna, var fortsatt relativt höga efter toppnoteringar under 2015. Även vigg, kärrsnäppa och rödbena förekom i goda antal. Av mer speciella arter bör nämnas dubbelbeckasin (dock endast en spelande), myrsnäppa (3 revir) och myrspov (4 revir). På de lägre belägna fjällhedslinjerna noterades ovanligt många individer och arter, bland annat stjärtand (3), blå kärrhök, dubbelbeckasin, myrspov (3) och ringtrast (7). Av de vanligare arterna sågs ovanligt många av rödbena, fiskmås, sävsparv, grönbena och fjällripa, och ovanligt få av fjällabb, korp, brushane och sjöorre. Längs linjerna i högre terräng noterades för senare år tämligen normala antal av de mer speciella höghöjdsarterna fjällripa, fjällpipare, skärsnäppa och snösparv.

Flugsnapparnas äggläggning inleddes ovanligt tidigt, redan i slutet av maj och äggkullarna blev därmed ganska stora (5,4 ägg). Häckningsresultatet blev endast 1,6 ungar/häckande par, vilket är alldeles för lågt för att upprätthålla en stabil population utan inflöde av individer utifrån.

Bland de inventerade evertebratgrupperna uppträdde endast bladlössen i ovanligt stora antal och fjällbjörkarnas blomning var ytterst mager, både vad gäller han- och honblommor. Vi hittar ständigt nya små granar, och i mindre utsträckning tallar, i våra provytor uppe på fjällheden. Så även under 2016 när de granar som återfanns allra högst upp på fjället hittades på över 900 m.ö.h.! När hittar vi den första granen över 1000 m.ö.h.? Samtliga högt växande barr-”träd” är än så länge små, i samtliga fall som mest ett par decimeter höga.

I den standardiserade fångsten efter häckningen fångades blygsamma 1 095 fåglar (medel 1 449). Året utmärkte sig genom att det var synnerligen tomt på oväntat höga eller låga siffror. Inga nya arter fångades och inte heller noterades några dags- eller säsongrekord. Av de få arter som var över säsongmedel kan nämnas grönsiska 149 (medel 88) och gulärta 52 (37). Sävsparven hade med 60 ex. sitt bästa år på länge och tre tretåiga hackspettar gladda. Tydligt negativa trender i fångsten återfinns hos vanliga arter som lövsångare, bergfink, blåhake och sävsparv. Den enda av de vanligare fåglarna som ökat är rödvingetrast.

De flesta fjällabbar på kalfjället gick inte till

häckning alls och inga fåglar med ljusloggar kunde återfångas. Tre fåglar med ljusloggar sågs dock i området, i samband med deras korta besök på häckplatsen.

Fjällabbar kommer tillbaka till sina revir varje år, men kan sedan lämna redan inom några dagar om förhållandena inte är lämpliga för häckning. Vissa år kan labbar dock stanna upp till några få veckor innan de åter drar ut till havs, även om de väljer att inte häcka det året. Däremot kunde inte mindre än fyra smalnäbbade simsnäppor med ljusloggar återfångas.

Tidigare återfångade ljusloggerfåglar har visat att fjällabbar som häckar i Ammarnäs övervintrar till

FOTO: DEBORA ARLT

Denna årsunge var en av tre tretåiga hackspettar *Picoides tridactylus* fångade i den standardiserade fångsten 2016. Sedan starten 1983 har 32 individer ringmärkts.

havs i ett område från Västafrika i norr, via Afrikas västkust, till Madagaskar i öster (van Bemmelen m.fl. 2017. *Mar. Ecol. Prog. Ser.*, publicerad online). De anländer till Ammarnäs via norska kusten där de flyger kortaste vägen över land, och efter häckningen flyger de tillbaka samma väg ut till Atlanten. Inte en enda av fåglarna flög in i Östersjön eller över svenska fastlandet. Simsnäpporna övervintrar i Arabiska havet utanför Oman och Jemen, dit de når via rastplatser både vår och höst i trakterna av Kaspiska havet och Svarta havet (van Bemmelen m.fl. 2016. *J. Avian Biol.* 47: 295–303).